

Міністерство освіти і науки України

**Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди**

**Установа адукацыі «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М. Машэрава»
Гістарычны факультэт**

**Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

**Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»**

**Актуальні проблеми методики навчання
історії, правознавства та суспільствознавчих
дисциплін**

Випуск 10

Харків – 2018

групі, уникати конфліктів, вирішувати їх, шукати компромісів; стимулює навички проектної

діяльності, самостійної і творчої роботи.

Джерела та література

1. Андрєєва В.М. Інновації на уроках. Методична пам'ятка вчителя/ В.М.Андрєєва // Історія та правознавство: Основи.-2004.- №20.-С.1-7.
2. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії / К.О.Баханов.- К.:Генеза, 2004.-150с.
3. Голубкова О.А. Использование активных методов обучения в учебном процессе: учебно-методическое пособие. / О.А. Голубкова, И.Ф.Кефели.- СПб.,1998.-42с.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. Посібник / уклад.: О.Пометун, Л.Пироженко.-К.:А.Н.Н., 202. – 136 с.
5. Коломієць Н.А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09/ Н.А.Коломієць / Нац. Пед. Ун-т ім.М.П.Драгоманова. – К., 2009.-19с.
6. Сазоненко Г. Редагогічні технології / Г.Сазоненко – К.: Шкільний світ, 2009. – 128с.
7. Сіроштан О.В. Інтерактивні методи навчання в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / О.В.Сіроштан // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012.- №1. –с.85-90.
8. Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання / О.Пометун – К.; Шкільний світ, 2007.-112с.

У статті розкрито особливості інтерактивних методів навчання. Проаналізовано особливості застосування технології інтерактивного навчання як засобу активізації та інтенсифікації пізнавальної діяльності студентів при вивченні історії в ВНЗ I-II рівня акредитації.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, історія, дослідження, освіта.

The article describes the features of interactive teaching methods. The peculiarities of the application of the technology of interactive learning as a means of activating and intensifying the cognitive activity of students, etc. studied in the history of higher education institutions of the I-II level of accreditation are analyzed.

Key words: interactive teaching methods, history, research, education.

УДК 37.01+37.014.53

*Олійник М.М., доктор
історичних наук, професор,
професор кафедри
міжнародних відносин,
зарубіжного регіонаознавства*

*та політології НІУ «БєлДУ»,
Олійник О.М., кандидат
юридичних наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-
правових дисциплін та
менеджменту освіти
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Проблеми змін і розвитку гуманітарної освіти у провідних країнах світу активно підіймаються і аналізуються в контексті модернізації та пост модернізації суспільства в цих країнах. Модернізація при цьому розуміється не просто як «становлення» сучасності, і як процес міжнародної соціалізації, тобто процес набуття рис, притаманних розвиненим цивілізованим державам. Петер Штомпка визначає модернізацію як наближення суспільства через усвідомлення здійснення певних намірів, цілей і планів до ухваленої моделі сучасності, частіше за всього до зразка якогось існуючого суспільства визнаного сучасним, що визначає актуальність теми нашого дослідження [1, с.528].

У вітчизняній літературі, цю тему активно досліджує В.Г. Кремень [2, с. 6-9], Є.А. Подольська [3, с.26-27] та ін. Справедливості раді, відмітимо, що в нашій педагогічній літературі, ці проблеми поки що досить слабо розробляються і це викликає посилення активності у вивченні кращого досвіду розвинених країн

по розвитку системи освіти, в першу чергу європейських країн.

Процеси модернізації мають університетський характер, розповсюджуються на всі аспекти і грані суспільного життя. Наприклад, соціальний тип особистості, характерний для суспільства, що модернізуються, характеризуються раціоналізмом, індивідуалізмом, прагненням до змін, мобільності, само-вдосконалення.

В умовах постмодерністських впливів відомий харківський філософ Є.А. Подольська вважає наступні:

1. Відмова від ідеології диктату в тому, що стосується світогляду тих хто навчається. Система освіти більше не бажає формувати людину із заданими властивостями, їй більше не до душі людина, що рефлектує, міняється, людина можливостей, а не реалізації.

2. Множинність педагогічних принципів, що виникла на місці однієї педагогічної системи, причому вони можуть бути абсолютно протилежні, але при цьому не заперечувати один одного, мирно уживаються.

3. Значно більше свободи вчителів, викладачів, учнів і студентів, яке іноді уявляється руйнуванням.

4. Трансформація авторитету викладача, вчителя, які тепер не є втіленням Істини і Знань. Вчитель, в широкому розумінні, втрачає свій інституційний авторитет, що виникає з самого факту визнання ролі наставника. Авторитет тепер набуває «особистісного» характеру. В ситуації постмодернізму вчитель покликаний створити умови для «освітнього діалогу», де разом з вихованцями буде шукати шлях до успіху в складному світі.

5. Реалізація мульти- культурної гуманітарної освіти. В ситуації, коли постмодернізм затверджує «відмінності і особливості» культури і релігії Заходу втрачають позицію стандарту, відносно якого культури всієї решти розглядались як «інші» в значенні «гірші». Вчитель не має права нав'язувати навіть однорідній учнівській групі єдиний спосіб бачення дійсності. Постмодернізм відкриває шлях до мультикультурної освіти, діалогу культур, а також реалізації повної гендерної рівноправності жінок.

6. Плюралізм етапів життя і субкультур в учнівському колективі. Відмова від жорсткого інтелектуалізму, енциклопедизму і традиційних форм навчання створює умови для отримання суспільної практики і життєвого досвіду. Вчитель повинен бути відкритим для цінностей і стилю життя, які привносять учні (молодіж та субкультура, музика, сленг).

7. Толерантність по відношенню до будь-яких відмінностей і особливостей учнів. Переконаність в комплексності і фундаментальній суперечності суспільного життя приводить до сприйняття категорії особливості і як однієї з важливих основ всієї педагогічної теорії. Світ і люди різноманітні і відмінні, особливість, несхожість на інших – це не гріх, а виявлення багатства нашого суспільства. Тому в педагогічній діяльності на всіх її рівнях, починаючи від освітньої політики і закінчуючи повсякденного дійсністю учнівського колективу, потрібно не усувати відмінності, особливості, а їх культивувати [3, с. 26-27].

Головна заслуга постмодернізму перед гуманітарною освітою полягає у тому, що він спонукав перехід від впорядковано-логічного і механістично-примітивного сприйняття до «критичного мислення». Зрозуміло, це повинно супроводитися відмовою від парадигми пристосовницького виховання нових генерацій, від примусової соціалізації, від обмеження свободи.

Треба також мати на увазі, що при накопиченні і дотриманні власних національних традицій освітні системи активно реагують на тенденції, що відбивають загальноліквідаційні зрушення та зміни, соціально-економічні зрушення та зміни, соціально-економічні та політичні трансформації, інтеркультурні потреби. Отже з одного боку, відбувається збереження прогресивних національних досяг-

нень, з іншого боку спостерігається впровадження спільно розроблених освітніх проектів та програм, а також запозичення освітніх ідей, програм, методів, форм навчання, що веде до певної уніфікації освітніх тенденцій та систем.

Сьогодні у світі є усталеними провідні освітні рівні (дошкільна, шкільна, післяшкільна) та простежується загальна відповідність навчальних закладів, що їх забезпечують. Країни, що прагнуть прискореного соціально-економічного та політичного розвитку, активно вибудовують системи освіти, що довели свою ефективність за кордоном.

На рівні шкільної освіти сьогодні функціонують різні навчальні заклади. Вони в основному поділяються на початкові, середні та старші класи. Водночас завершити середню освіту учні мають змогу у спеціальних коледжах, які функціонують як самостійні навчальні заклади і не є структурними підрозділами середніх шкіл.

Шкільними програмами сьогодні у провідних країнах світу передбачені предмети, що є обов'язковими для вивчення і складають ядро шкільної освіти, а також ті, що учні можуть вивчати за вибором, реалізуючи власні нахили і запити, а також що є характерною рисою сьогодення, дисципліни, які відображають розвиток наукової думки та науково-технічні досягнення, які стають невід'ємною складовою

життя людини (інформатика, соціологія, екологія).

Прийняття стратегії «Освіта протягом життя», Закону про «Вищу освіту» [4] спрямовує переформуваткування навчальних закладів післяшкільної освіти і пріоритетом у них стає створення умов і передбачення можливості для студентів і слухачів продовжити навчання, підвищити здобутий освітній рівень або полегшити зміну напрямку освіти якого прагне особа. Безперервність в освіті стає провідною рисою та об'єктивною вимогою сьогодення.

Крім того характерним є прагнення молодих людей до підвищення офіційно визнаного кваліфікаційного освітнього рівня освіти. Сфера вищої освіти невпинно зростає і кількість молоді, яка прагне здобути вищу освіту, у передових країнах світу невпинно зростає. Завдання вищої освіти вже не полягає у підготовці еліти, акцент перенесено на забезпечення потреб економіки, науки тощо кваліфікованими фахівцями, здатне вправно працювати у високотехнологічних сферах.

Багато уваги приділяється заходам щодо надання підтримки молоді у її прагненні здобути вищу освіту. Розробляються схеми підтримки студентів, надання стипендій, грантів, кредитів на пільгових умовах (наприклад, у Німеччині особа має починати суми позики чи кредиту на здобуття вищої освіти через два роки після закінчення навчання,

причому тільки якщо прибуток фахівця досягне певної суми).

Також треба відмітити, що найбільш престижними навчальними закладами в переважній більшості провідних країн світу вважаються університети, до яких належать тільки ті вищі заклади освіти, які готують наукові кадри за декількома програмами, присуджуються різноманітні академічні ступені.

Університетська освіта в різних країнах світу має свою специфіку. Зокрема університети Німеччини поділяються на класичні, технічні й загальні. У навчальних закладах цієї країни вища освіта має переважно денну форму навчання, вступних іспитів немає, а розподіл абітурієнтів відбувається централізовано через спеціальне Центральне бюро з їх розподілу.

Вступники до ВНЗ Франції не мають бути старші, аніж 24 роки, повинні мати обов'язковий стаж роботи не менше двох років. У Німеччині абітурієнти рідко вступають до ВНЗ відразу після закінчення школи.

Взагалі, сучасна система вищої освіти у провідних країнах світу суттєво відрізняється від вітчизняної: один із базових принципів її організації – “академічна свобода”, який проявляється насамперед у тому, що не тільки ВНЗ є автономними утвореннями, але і кожному члену його надається свобода і самостійність.

Студент ВНЗ може не відвідувати занять разом зі своїми

«однокурсниками», він сам обирає певний фах і відповідну навчальну програму, організовує свій навчальний план і свій час відповідно до загальних вимог. Після зарахування студент сам складає план своєї роботи на період навчання, самостійно планує своє академічне життя, вибирає дисципліни, які вивчатиме, тему з якої буде складати іспит, строк навчання, семінари і викладачів. Студент має право у зручний для себе час записуватися на лекційні і семінарські заняття, стажування та практику, підробляти тощо. У більшості країн світу студент має право на вибір не тільки навчальних курсів, тем курсових та дипломних робіт, але й термін складання іспитів. Цікаво, що студент має право внести зміни у свій навчальний план.

Слід підкреслити, що організація процесу навчання у вищій школі провідних країн світу має і суттєві недоліки. До них, як свідчить аналіз науково-педагогічних джерел провідних країн світу відносяться такі. Головним з них є зниження середніх показників якості освіти. У зв'язку з цим велика увага у зарубіжній вищій школі приділяється диверсифікації навчання, яка включає широкий спектр навчально-організаційних заходів спрямованих на задоволення різнобічних інтересів і здібностей як дітей, так і молоді.

Доцільно звернути увагу на те, що навчальні плани зарубіжних ВНЗ містять досить незначну кількість обов'язкових навчальних

предметів, що дозволяє студентам більшість часу працювати за індивідуальними планами. Поряд з обов'язковими курсами існують вибіркові і факультативні. Так, приблизно 40% складають спецкурси та курси за вибором. Велика увага також приділяється практичним заняттям і організації самостійної роботи студентської молоді. Зокрема кожна аудиторна година доповнюється 2-5 годинами самостійної роботи. До педагогічно цінних видів самостійної роботи студентів провідних країн світу належать і написання рефератів, творів на вільну тему; виконання творчих завдань, що розраховані на порівняння різноманітних теоретичних концепцій; виконання індивідуальних і групових дослідницьких проєктів, критичний аналіз статей з предмету, що вивчається; підготовка та виступ з лекціями перед студентами з подальшою дискусією.

Суттєва увага в університетах провідних країн Заходу та Сходу приділяється визначенню ефективних форм та методів викладання. Перевага надається таким формам і методам організації навчання як лекція, семінар, просемінар, практичні, лабораторні і тьюторські заняття. Слід звернути увагу на те, що лекції і практичні заняття у зарубіжній вищій школі, на відміну від вітчизняної, тривають 50-60 хвилин. Масового розповсюдження у ВНЗ, особливо Австрії й Німеччині набули навчальні бесіди і дискусії.

В зарубіжних університетах, поряд з традиційними, широко

використовуються й нетрадиційні методи і форми навчання, а саме: моделювання, рольові, дидактичні ігри та ігри драматизації, мікрОВикладання. До педагогічно цінних форм навчання також можна віднести «вільну групову дискусію», коли заняття їх обговорення проводять студенти, а викладач виступає в ролі слухача, проблемне навчання та деякі ін.

Вступ України до Болонського процесу, впровадження досвіду кращих в світі ВНЗ вимагало від наших вищих навчальних закладів запровадження серйозних нововведень. Наприклад, суттєво був скорочений навчальний час на аудиторні заняття. Вважаємо, що перспектива переходу кожного студента на індивідуальний план на початку навчання, зробить процес здобуття вищої освіти більш усвідомленням, посилить реальну відповідальність студентів, дозволить по-справжньому посилити індивідуалізацію навчального процесу у ВНЗ.

На жаль перехід до сучасної форми освіти, коли базова освіта періодично б доповнювалася широким спектром додаткової освіти, залишається справою далекого майбутнього. З цієї точки зору, освіта протягом усього життя в Україні перебуває у зародковому стані, аніжкої системності в її розбудові не простежується. Закон України «Про позашкільну освіту» [5] ніяк не сприяє вирішенню цієї проблеми, оскільки не врегульовує питання щодо інтеграції позашкільної освіти у загальну освітню систему країни і навіть не

ставить питання про визнання неформальної освіти.

На відміну від країн ЄС в Україні не розроблені концептуальні підходи щодо системи неперервної освіти, більше того – ми знаходимося у полоні стереотипів сприйняття неформальної освіти як неефективної і малозначущої. Визнати наявність різноманітних форм освіти (формальної, неформальної, інформальної), піднести освіту, що здійснюється за межами стандартного освітнього середовища, на рівень загально-

державної, національної програми з відповідною увагою до контролю і перевірки якості навчання – залишаються на порядку денному українського суспільства.

У цілому як характерні риси розвитку освіти у світі сьогодні слід виділити демократизацію та диференціацію навчального процесу, його гуманізацію, зорієнтованість на суб'єкт навчання, впровадження інтегрованих навчальних курсів у школах та ВНЗ, безперервність в освіті, які мають стати основним орієнтиром трансформацій в освіті України.

Джерела та література

1. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – М.: Лагос, 2005.
2. Кремень В. Философия образования XXI века. Выступление на юбилейной сессии АПН /В. Кремень // Персонал. – 2003. – №1. – С.6-9.
3. Подольська Є.А. Особливості модернізації освіти в умовах трансформації суспільства / Є.А. Подольська // Матеріали V Міжнародної науково-практичної

конференції «Наука і соціальні проблеми суспільства»: освіта, культура, духовність. Ч.1. 20-21 травня 2008 року. Харків: ХНПУ, 2008.

4. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.

5. Закон України «Про позашкільну освіту» // ВВР, 2000, № 46, ст.393.

Стаття присвячена розвитку системи освіти у розвинутих країнах Європи. Досвід цих країн можна та потрібно використовувати в Україні. І автори ставлять завдання крім дослідження систем освіти, надати практичні рекомендації для реформування системи вищої освіти в Україні у зв'язку зі вступом нашої країни до Болонського процесу.

Ключові слова: модернізація, трансформація, система освіти, вчитель, освітні рівні, університетська освіта, студент, абітурієнт, навчальний план, методика навчання.

The article is devoted to the development of the education system in the developed countries of Europe. The experience of these countries could and should be used in Ukraine. And the authors set the goal, apart from the study of the education systems, to give practical recommen-

datations for the reform of the higher education system in Ukraine in connection with our country's entry into the Bologna process.

Keywords: *modernization, transformation, education system, teacher, educational levels, university education, student, applicant, curriculum, teaching methods.*

Піаавар М. В., кандыдат
гістарычных навук, дацэнт,
выкладчык гісторыі
Віцебскае кадэцкае вучылішча,
г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

ВЫКАРЫСТАННЕ ГЕРАЛЬДЫКІ Ў ВЫВУЧЭННІ РЭГІЁНА

Адной з найважнейшых спецыяльных гістарычных дысцыплін, якія маюць цесную сувязь з краязнаўствам з'яўляецца геральдыка. Гербы – верагодна найбольш яркія і своеасаблівыя выяўленне гісторыі народа. У геральдычных сімвалах часта зашыфравана інфармацыя пра асаблівасці ці наадварот, характэрныя рысы горада, рэгіёна. Любы метадыст пагадзіцца, што большасці навучэнцаў спадабаецца тая форма навучання, якая звязана з выкарыстаннем ілюстрацый. Пэўная частка любіць, каб была гульня. Яшчэ больш будзе цікава, калі гульня будзе яркай і насычанай ілюстрацыямі. Вывучэнне роднага краю праз расшыфроўку, а таксама зашыфраванне пэўнай інфармацыі будзе спрыяць матывацыі заняткаў, аптымізацыі працэса навучання. Стварэнне сімвалаў і кодаў на аснове актуальнай і гістарычнай інфармацыі пра горад, вёску, сваю сям'ю дазволіць пашырыць веды пра аб'ект вывучэння, спрыяць не

толькі развіццю памяці, нааплаенню інтэлектуальнага багажа, але пашырэнню ўменняў і навыкаў асобы.

Геральдыка дапамагае вырашаць задачы, якія ставіць перад вучоным лакальная гісторыя. Па гербу можна даведацца пра тое каму належала рэч ці цытул валадара. Герб дапамагае ў датаванні артэфакта; герб дапамагае прасачыць лёсы рэчаў; па гербу можна даведацца пра заняткі яго гаспадара. Герб дапамагае вызначыць эканамічныя, культурныя, роднасныя сувязі [1]. У адукацыі і выхаванні яна можа выкарыстоўвацца як сродак выхавання патрыятызма, пачуцця любові да радзімы, фарміравання гістарычнай свядомасці і нацыянальнай самасвядомасці. Заўважыўшы герб свайго месца разам з іншымі, любы чалавек адчувае пачуццё гонару. Веды пра тое, што ён азначае, якія гістарычныя падзеі прывялі да яго ўзнікнення лепш спрыяюць